

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

**INSTITUTIONEN FÖR SOCIOLOGI
OCH ARBETSVETENSKAP**

“JAG LA NER SKITEN”

En kvalitativ studie om fyra kvinnors
upphörandeprocesser från kriminalitet.

Sofia Hirvi & Therese Liljekvist

Examensarbete för kandidat i sociologi, 15 hp

Handledare: Stefan Schedin

Termin/år: HT 2019

Abstrakt

Titel: "Jag la ner skiten". En kvalitativ studie om fyra kvinnors upphörandeprocesser från kriminalitet.

Författare: Sofia Hirvi & Therese Liljekvist

Handledare: Stefan Schedin

Examinator: Per Månson

Typ av arbete: Examensarbete för kandidat i sociologi, 15 hp

Tidpunkt: HT 2019

Antal tecken inklusive blanksteg: 61 647

Syftet med studien är att få en inblick i två svenska och två amerikanska kvinnors upphörandeprocesser från kriminalitet. Vi vill undersöka vad som har motiverat kvinnorna till att ta avstånd från kriminaliteten, hur de gått tillväga för att göra detta och vad som påverkar deras återintegrering in i samhället. Vi vill även undersöka om deras avvikande medför en upplevelse av stigmatisering. Frågeställningar:

- Vad motiverade de fyra kvinnorna till att upphöra med kriminalitet och hur gick de tillväga?
- Vad har underlättat eller försvårat kvinnornas återintegrering in i samhället?
- Upplever kvinnorna att de är stigmatiserade till följd av deras avvikande och i så fall på vilket sätt?

Metod och material: Kvalitativa semistrukturerade intervjuer

Huvudresultat: De fyra kvinnorna som har medverkat i studien har helt eller delvis genomgått lyckade upphörandeprocesser från kriminalitet och missbruk. Huvudresultatet visade att det inte nödvändigtvis krävdes dramatiska vändpunkter i livet för att motivera dem till upphörandet. Tre av fyra kvinnor uppgav istället att de till slut "fick nog" av den pågående livssituationen. Deras upphöranden krävde dock både egen vilja, förändringar i deras sociala miljö (som exempelvis att bryta kontakten med tidigare umgängeskretsar) och externa "hooks" i form av hjälp från kvinnokooperativ. Resultatet visade att de kvinnor i studien som levt ett helt liv i utanförskap upplevde att det var särskilt svårt att återintegreras in i samhället, eftersom de aldrig har levt ett liv som överensstämmer med vad som anses vara "normalt". Kvinnorna upplevde också att de var stigmatiserade på grund av deras förflutna, men fann gemenskap hos ett fåtal personer med liknande erfarenheter. Genom kvinnokooperativen gavs de verktyg för att anpassa sig till ett nytt, "normalt" liv i samhället utifrån sina egna förutsättningar. Framtidshopp och att hitta ett nytt syfte med livet var sedan av stor betydelse för en lyckad upphörandeprocess.

Nyckelord: Upphörandeprocess, kvinnor, kriminalitet, återintegration, stigma

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställningar	6
2. Teori	7
2.1 Stigma - Erwin Goffman	7
2.2 Kognitiv förändring - Giordano, Cernkovich & Rudolph	8
3. Tidigare forskning	11
3.1 Upphörandeprocesser - Robin Gålnander	11
4. Metod	14
4.1 Kvalitativ metod	14
4.2 Urval	14
4.3 Semistrukturerade intervjuer	15
4.4 Genomförande	16
4.5 Validitet och Reliabilitet	17
4.6 Analysmetod och Kodning	17
4.7 Etiska ställningstaganden	18
4.8 Intervjupersonerna	18
5. Resultat och analys	21
5.1 Att motiveras till förändring	21
5.2 Att genomföra upphörandet	23
5.2.1 Upphörandet	23
5.2.2 Sociala aspekter	25
5.3 Reflektion, återintegration till samhället och ny identitet	27
5.3.1 Livet som stigmatiserad	27
5.3.2 Föräldraskap	29
6. Sammanfattande diskussion	31
6.1 Diskussion	31
6.2 Vidare forskning	34
7. Litteraturlista	35
Bilagor	37
Informationsbrev	37
Information letter	38
Intervjuguide	39
Interview guide	40

1. Inledning

Svenska kvinnor som är involverade i kriminalitet är en betydande minoritet jämfört med män. Av de svenskar som intogs till kriminalvårdsanstalter i Sverige år 2018 var 92 procent män (Brottsförebyggande rådet, 2019). USA visar liknande statistik där män utgör 90 procent av alla intagna i landets fängelser (Western & Pettit, 2010). En stor del av tidigare forskning som gjorts på individers upphörande med kriminalitet har studerat män eller grupper bestående av både män och kvinnor, där majoriteten av deltagarna till följd av statistiken är män (Gålnder, 2019). Under de senare åren har dock vikten av att undersöka skillnader mellan könen uppmärksammas. Enligt ett av kvinnokooperativen som vi har haft kontakt med under studiens gång innebär det i samhället en extra stor skam att vara tidigare kriminell om man är just kvinna, och att stereotypa könsstrukturer av dominans och underordning är vanliga i missbrukarmiljöer (Vägen ut!, 2019). Med detta i åtanke känner vi att det är viktigt att bidra med forskning där just kvinnors situation, förutsättningar och upplevelser sätts i fokus.

Genom vår studie vill vi få en inblick i fyra kvinnors upphörandeprocesser från kriminalitet: vad som motiverat kvinnorna till att ta avstånd från kriminaliteten, hur de gått tillväga för att göra detta och hur de reflekterar över livet i den nya "normala" tillvaron. Vi får följa Lena, Camilla, Anna och Maria, som berättar om hur de helt eller delvis lyckats ta sig igenom sina upphörandeprocesser och hur eventuell stigma har påverkat dem under processens gång. Lena och Camilla är kopplade till ett kvinnokooperativ i en stad i Sverige. Detta kooperativ har fokus på arbetsträning och målet är att kvinnorna till slut ska komma in på den vanliga arbetsmarknaden. De två amerikanska kvinnorna, Anna och Maria, är boende på ett liknande kvinnokooperativ i en stad i USA, vars syfte är att erbjuda kvinnor stöd och hjälp för att lämna kriminaliteten och skapa ett nytt, hållbart sätt att leva. Kooperativet uppger att de uppmuntrar kvinnorna till att sätta mål inför framtiden och lär dem att göra ansvarstagande val som påverkar deras liv i en positiv riktning (St. Leonard's, 2019). I staden där de amerikanska intervjuerna hölls visar statistik att 35 procent av kvinnorna som släpps ut från fängelset återvänder dit inom tre år. Av de kvinnor som genomgått programmet som det amerikanska kooperativet erbjuder

återvänder enbart 5 procent till fängelset (ibid). Det svenska kooperativet erbjuder inte liknande statistik men redovisar positiva resultat gällande antal kvinnor som fått anställning efter tiden hos dem (Vägen ut!, 2019).

Erwin Goffman (2001) menar att det är den sociala miljön som påverkar individens syn på vad som är normalt eller inte. Vi tycker att det är intressant att studera hur de fyra kvinnornas upphörandeprocesser kan likna- eller skilja sig åt beroende på deras förutsättningar i olika typer av samhällen och sociala miljöer. Det är också intressant att studera hur stigmatisering av just kvinnor med en kriminell bakgrund kan ta sig uttryck. Vi vill vara noga med att påpeka att detta inte är en jämförande studie och vi avser inte att få fram ett resultat som kan generalisera kvinnors upphörandeprocesser. Istället vill vi ställa vårt resultat i relation till teori och tidigare forskning. Studiens fokus ligger på de fyra intervjuade kvinnornas upphörandeprocesser från kriminalitet och deras upplevelser av stigmatisering.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att få en inblick i två svenska och två amerikanska kvinnors upphörandeprocesser från kriminalitet. Vi vill undersöka vad som har motiverat kvinnorna till att ta avstånd från kriminaliteten, hur de gått tillväga för att göra detta och vad som påverkar deras återintegrering in i samhället. Vi vill även undersöka om deras avvikande medför en upplevelse av stigmatisering.

Frågeställningar:

- Vad motiverade de fyra kvinnorna till att upphöra med kriminalitet och hur gick de tillväga?
- Vad har underlättat eller försvårat kvinnornas återintegrering in i samhället?
- Upplever kvinnorna att de är stigmatiserade till följd av deras avvikande och i så fall på vilket sätt?

2. Teori

Våra intervjuer analyserades utifrån Erwin Goffmans teori om stigma och Giordano, Cernkovich & Rudolphs teori om kognitiv förändring. Genomgående i studien använder vi oss av termen *upphörare* för att beskriva personer som påbörjat sin resa mot att upphöra helt med kriminalitet, och termen *normala* för att beskriva individer vars sätt att leva stämmer överens med- och är utformade utifrån samhällets normer. Vi använder också termen *avvikande* för att beskriva den undantagsstämpel som sätts på individer som inte vinner fullt socialt erkännande i samhället eftersom de besitter något av de stigmat som Goffman (2001) redogör för nedan.

2.1 Stigma - Erwin Goffman

Erwin Goffman talar om stigma; en situation som drabbar individer som av någon anledning inte kan vinna fullt socialt erkännande i samhället. Goffman menar att människor delas in i olika kategorier och att människor i dessa kategorier har egenskaper som är naturliga och vanliga just bland dem. Det är den sociala miljön som påverkar vilka personer och vilka egenskaper man kan förväntas stöta på (Goffman, 2001:9). När vi ser någon som inte passar in, en främling, fastställer vi vissa egenskaper hos henne och utgår från hennes sociala identitet för att kunna placera henne i rätt kategori. Den karaktär som vi tillskriver personen via våra intryck av henne benämns enligt Goffman som personens virtuella sociala identitet. Kategorin och de egenskaper hon faktiskt besitter kallar han för hennes faktiska sociala identitet. När en individ ses som en främling och besitter mindre önskvärda egenskaper olikt de andras kan hon bli utstött och helt enkelt inte ses som en fullgod människa, vilket utgör en stämpling som kallas stigma. Det kan i dessa situationer ske en diskrepans mellan den virtuella och den faktiska sociala identiteten, vilket betyder att de två inte stämmer överens (Goffman, 2001:10).

Goffman räknar upp tre olika typer av stigma: Den första är fysiska avvikelser av olika slag. Den andra typen är stigma hos individer som utifrån sitt förflutna har ”fläckar” på den personliga karaktären, så som arbetslöshet eller alkoholism. Dessa individer avviker på ett icke önskvärt sätt

från de normalas förväntningar. Den tredje typen är stambetingande stigma, som exempelvis avvikande nationstillhörighet, religion och etnicitet (Goffman, 2001:12). Stigmaproblemet blir inte aktuellt förrän det finns ett krav på att de som tillhör en viss kategori inte bara ska uppfylla en viss norm utan också tillämpa den, så som att kvinnor ska uppföra sig kvinnligt (Goffman, 2001:14).

Stigmatiserade individer tenderar att tro att andra inte är beredda på att umgås med dem och acceptera dem på ett jämställt sätt. Närvaron av normala personer i deras omgivning kan öka klyftan mellan det virtuella och det faktiska sociala jaget, och självhat och en nedsättande syn på sig själv kan då dyka upp (Goffman, 2001:14). Den stigmatiserade kan känna sig osäker på hur de normala kommer att identifiera henne och ta emot henne (Goffman, 2001:21). Det kan även uppstå en känsla av att allting personen gör bedöms som tecken på att denne är konstig eller att dennes prestationer är anmärkningsvärda med hänsyn till omständigheterna (Goffman, 2001:22). I sociala situationer där vi märker eller vet om att en individ har ett stigma är risken stor att vi placerar henne i kategorier som inte stämmer (Goffman, 2001:27).

Diskrepansen mellan en individs virtuella identitet och den faktiska identiteten kan leda till att den sociala identiteten försvinner. Det kan i sin tur leda till att individen avskärmas både från samhället och sig själv. Individer med samma stigma kan dock ställa sig sympatiska mot henne, och kan inom gruppen ge moraliskt och vänskapligt stöd. Inom den stigmatiserade gruppen kan de använda sitt stigma som grund för att bygga upp sina liv (Goffman, 2001:29).

2.2 Kognitiv förändring - Giordano, Cernkovich & Rudolph

Giordano, Cernkovich och Rudolphs teori om kognitiv förändring har vuxit fram genom den symboliska interaktionismen. Här betonas individens egna roll i förändringen och vikten av dennes personliga agerande (human agency) (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002:992). Upphörandet med kriminalitet förstås i teorin som en ömsesidig relation mellan omgivningen och individen, med en huvudsaklig betoning på att individen behöver ha en viss nivå av styrka och valmöjligheter för att klara av en stor förändring (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002:999).

Individens personliga inställning är betydande i de tidiga stadierna i en förändringsprocess, och hon måste vara medveten om vilka faktorer som kan resultera i en förändring. Exempel på en sådan förändring kan vara förändringar i den sociala närmiljön, vilket kan leda till en vändpunkt (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002:1000). Författarna beskriver denna förändringsprocess utifrån fyra faser:

Första fasen i förändringsprocessen är att individen blir öppen för en möjlig förändring (*openness for change*). Fasen markerar den kognitiva förändringen som sker hos en individ som börjar öppna upp sig för en förändring i sin livsstil eller sitt beteende. Detta första steg är av stor vikt för att kunna gå vidare med de följande faserna och därigenom kunna genomföra en förändring (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002:1001).

Andra fasen är öppenhet för *hooks* till förändring (*openness for hooks for change*). I de flesta fall är det inte tillräckligt för individen att känna en vilja till att göra en förändring. Individen behöver även ges en "hook", vilket kan förklaras som positiva sociala aspekter i omgivningen som kan agera som en vändpunkt eller utlösare för förändring hos individen, till exempel att skaffa barn eller att få ett jobb. Begreppet "hooks for change" betonar individens roll i samspelet med omgivningen, där individen behöver ha en positiv inställning till de externa möjligheterna som kan uppstå. Ett samspel mellan kontakten med dessa "hooks" och individens öppenhet för förändring kan tillsammans bidra till en ökad chans för en positiv livsförändring. Dessa "hooks" kan dock variera i nivåer av en lyckad förändring, vilken är beroende av den kognitiva process som en "hook" kan medföra. De "hooks" som medför positiva förändringar brukar vägleda individen mot mer konformativa beteenden och vanor. Externa omständigheter i individens miljö kan alltså agera som ett kognitivt hjälpmedel som kan bidra till en livsförändring (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002:1001).

Tredje fasen handlar om den identitetsförändring (*identity transformation*) som sker hos individen, vilken även kallas "the replacement self". I denna fas i den kognitiva förändringen börjar individen visualisera och föreställa sig ett tilltalande "nytt jag" som kan ersätta det

nuvarande “jaget”. Här börjar tankarna om att hon inte längre kan agera och bete sig som hon brukar. Giordano, Cernkovich och Rudolph (2002:1001) menar att denna nya identitet kan agera som ett filter för framtida beteenden och beslut som tas. De “hooks for change” som individen griper tag i kan således medföra en ny identitet och ett “nytt jag”. Ett exempel på en sådan “hook” och “nytt jag” kan vara att bli förälder. Barnet blir då den “hook” som bidrar till den nya identiteten som förälder och stänger dörren till det tidigare livet som inte är förenligt med den nya rollen (ibid).

Fjärde och sista fasen innebär att individen ändrar sitt behov och betydelsen till det tidigare beteendet (*changes in the meaning/desirability of the behavior*). I denna fas ses en tydlig förändring, där individen med sin nya identitet inte längre ser sitt tidigare beteende som något positivt eller önskvärt (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002:1002). Vidare kopplar hon inte heller längre ihop de tidigare gärningarna med något spännande eller nödvändigt (Giordano, 2016:16). En ny identitet, nya sociala relationer och nya miljöer kan bidra till ett lyckat avståndstagande från det kriminella livet (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002:1002).

3. Tidigare forskning

Detta avsnitt syftar till att presentera tidigare forskning inom det forskningsområde som studien behandlar. Som Robin Gålnander (2019) beskriver nedan är den större delen av tidigare forskning utförd på män, vilket gjorde att tillgången på forskning var begränsad. Då vår studie endast handlar om kvinnor hoppas vi att vi kan bidra med relevanta insikter inom området.

3.1 Upphörandeprocesser - Robin Gålnander

Robin Gålnanders forskning om upphörandeprocesser från kriminalitet bygger till stor del på Giordano, Cernkovich och Rudolphs (2002) teori om kognitiv förändring samt intersektionella perspektiv. Gålnander beskriver att konceptet med upphörandeprocesser inte enbart handlar om själva upphörandet utan att den även är framtidsorienterad, med fokus på *hur* och *varför* individer väljer att sluta begå kriminella handlingar. Han studerar vilket slags liv kvinnor strävar efter och hur de gör för att uppnå den, samt hur strukturer, personliga resurser och förändringar i livet kan påverka denna strävan. Enligt Gålnander har tidigare forskning identifierat och gett en bättre förståelse för faktorer och mekanismer som underlättar upphörandet med kriminaliteten, så som bostad, goda sociala kontakter och god hälsa. För kvinnor är även föräldraskap en viktig faktor. Gålnander belyser att de flesta som bryter med den kriminella livsstilen inte har alla dessa faktorer och mekanismer nära till hands och att tidigare erfarenheter och sociala strukturer som omger individen konstruerar möjligheter och begränsningar för denne (Gålnander, 2019:2). Upphörare upplever ofta att de blir förhindrade av strukturella faktorer, till exempel att hitta en bostad och få ett jobb, och dessa hinder kan vara förödande i en pågående upphörandeprocess (Gålnander, 2019:4), eftersom upphöraren då kan få känslan av att deras hopp och drömmar är ouppnåbara (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002).

Resultatet i Gålnanders studie visar att en återintegration med det traditionella samhället ofta är svår eftersom många upphörare tar kontakt med det traditionella samhället för första gången när

de bestämmer sig för att lämna det gamla livet (Gålnander, 2019:19). Sampson & Laub (1997) menar att det skapas en nedåtgående spiralprocess ju längre tid individer spenderar i utanförskap och i en stigmatiserad position (Gålnander, 2019:19). Gålnander drar slutsatsen att social position påverkar vilken framtid individen strävar efter, då en allvarlig underlägesposition kan sätta upp höga barriärer mot att ens kunna föreställa sig att ha en chans till ett normalt liv och att vara en del av samhället (ibid).

Tidigare forskning visar att kvinnor får en djupare stämpling än män på grund av att de är dubbelt avvikande: de avviker både för att de begår brott och för att de trotsar de rådande könsnormerna, där kvinnorna ska vara moraliskt exemplariska och respektabla (Österman & Masson, 2018; Skeggs, 1997). Genom att bli stämplad som avvikare och outsider blir man exkluderad från samhället, vilket leder till att när en före detta kriminell kvinna strävar efter att leva ett normalt liv måste de återintegreras in i samhället från grunden igen (ibid). Enligt Gålnander har även ålder en stor påverkan för hur man upplever att man kan inkluderas i samhället. Yngre kvinnor drömmer om en framtid med inkludering i samhället och en normalitet som ofta går i linje med medelklassideal av normativ femininitet. För dessa kvinnor anses den sociala positionen erbjuda strukturella och personliga möjligheter att exempelvis skapa nya identiteter via högre utbildning eller (åter)skapa en identitet som en lyckad och omsorgsfull moder (Gålnander, 2019:18). För äldre kvinnor kan drömmen vara motsatt eftersom bilden av en lycklig familj och hög utbildning ter sig vara långt bort. Eftersom moderskap är ett åldersvillkor utifrån normen om hur livet ska levas, kan unga kvinnliga upphörare klara av att (åter)uppta identiteten som duktig och omsorgsgivande moder, medan en sådan identitet är mycket mer begränsad för äldre kvinnor. Det normativa åldersspannet där man får barn är snävare för kvinnor än för män, och det är hårdare konsekvenser för kvinnor om man misslyckas i sitt föräldraskap (Gålnander, 2019:19).

Gålnander menar slutligen att om upphörare får sina existentiella basbehov tillgodosedda kommer de att vara mer fria att våga hoppas, planera och till och med gå till handling mot att uppnå sina mål, vilket troligtvis leder till att de kan inkluderas i samhället (Gålnander, 2019:20).

Gålnander fastslår att statens myndigheter, som kriminalvård, socialtjänst och arbetsförmedling, har en stor betydelse i arbetet med upphörandeprocesser. Sådan hjälp skulle även stödja upphöraren i att identifiera delmål mot drömmen om att vara inkluderad i samhället. Bostäder, utbildning och arbete faller enligt författaren inom de områden som alla invånare kan förvänta sig att få hjälp av statliga myndigheter med. Trots det är så inte fallet, varken i Sverige eller internationellt (ibid).

4. Metod

4.1 Kvalitativ metod

Kvalitativ forskning studerar mänskliga liv under konkreta förhållanden och utmärker sig genom att återge deltagarnas synsätt och åsikter, vilket kan ge en bild av just respondenternas värderingar och tankar som inte nödvändigtvis stämmer överens med vad forskaren anser (Yin, 2011:19). Målet är att utforska och förklara hur verkligheten ser ut, "på riktigt", och genom ett mindre antal personliga möten få en djupgående inblick i det fenomen eller den sociala aspekt som undersöks. I vår studie ämnar vi få en inblick i fyra kvinnors upphörandeprocesser från kriminalitet och den eventuella stigmatisering som de upplever. För att få relevant och detaljerad information om detta krävs personliga berättelser från människor med erfarenheter som ämnet ligger nära. Detta gör att en kvalitativ metod är bäst lämpad för studien.

4.2 Urval

För att besvara studiens frågeställningar om de fyra kvinnornas upphörandeprocesser från kriminalitet består vårt urval av fyra kvinnor som helt eller delvis gått igenom en sådan process. Vi har valt att begränsa antalet deltagare utifrån studiens storlek och vill istället göra en mer djupgående analys av de fyra kvinnor som nu deltar. Som nämnt i studiens inledning tycker vi att det är intressant att undersöka hur upphörandeprocessen kan likna- eller skilja sig åt beroende på kvinnornas förutsättningar i olika typer av samhällen. Därför valde vi att dela upp urvalet ytterligare och intervjua två svenska kvinnor från en stad i Sverige och två amerikanska kvinnor från en stad i USA.

Genom en personlig kontakt fick vi höra om ett svenskt kooperativ vars syfte är att erbjuda kvinnor stöd och hjälp för att lämna kriminaliteten och skapa ett nytt, hållbart sätt att leva. Kooperativet skulle därför kunna vara en plats där vi kunde hitta relevanta och lämpliga respondenter till vår studie. Via ett telefonsamtal kom vi i kontakt med en kvinna som var villig

att ställa upp på intervju och även hitta ytterligare en kvinna som skulle passa bra som respondent utifrån syftet med studien. Yin (2011:93) beskriver denna typ av urval som snöbollsurval: bollen sätts i rullning när en individ sprider ordet vidare och på så sätt kan fler respondenter hittas.

Eftersom resan över Atlanten hade en specifik stad som mål begränsades letandet av respondenter till just den staden. Via sökmotorer på Internet fann vi ett antal kvinnokooperativ som liknade det svenska kooperativet som vi valt ut, och vi mailade således ett flertal av dessa. Genom mailutskicken kom vi i kontakt med en person som arbetar på ett av kooperativen, vars syfte precis som det svenska kooperativets är att erbjuda kvinnor stöd och hjälp för att lämna kriminaliteten och skapa ett nytt, hållbart sätt att leva. Personen vi kommit i kontakt med blev vår gatekeeper och denne utsåg i sin tur en ytterligare person som väl på plats såg till att vi fick lämpliga respondenter att tala med. Urvalet blev därav både ett så kallat snöbollsurval och ett bekvämlighetsurval. Vi hade dock ett önskemål gällande urvalet av de amerikanska intervjudeltagarna, och det var att kvinnorna vi skulle intervjua inte var dömda för de grävsta brotten på straffskalan. Detta önskemål gjordes för att så nära som möjligt kunna matcha de amerikanska deltagarnas erfarenheter med de svenska deltagarna.

4.3 Semistrukturerade intervjuer

Eftersom vår undersökning hade ett tydligt fokus från start valde vi att använda oss av semistrukturerade intervjuer för att kunna ta oss an våra frågeställningar (Bryman, 2011:416). I semistrukturerade intervjuer utgår intervjuaren från sin intervjuguide med specifika teman som ska behandlas (Bryman, 2011:415). Intervjuguiden kan ses som en strukturerad lista över dessa teman och områden, där frågorna gör det möjligt för intervjuaren att få den information som intervjun syftade till. Utan bra intervjufrågor finns risken att svaren på frågorna blir irrelevanta samtidigt som en stor del avgörande information kan gå till spillo (Yin, 2011:39). Genom att läsa tidigare forskning och kandidatuppsatser inom ämnet, samt studera de intervjuguiden som utformats där, kunde vi få en bredare insyn i ämnet och därefter utforma en relevant

intervjuguide utifrån vårt syfte och frågeställningar. Vi arbetade först fram en svensk intervjuguide som vi använde i de svenska intervjuerna. Detta gjordes i god tid för att underlätta själva intervjusituationen och ha möjlighet att sätta sig in i frågorna och ämnet. Under de svenska intervjuerna märkte vi att störst fokus och mest relevant information kunde ges rörande upphörandeprocessen, så utifrån den svenska intervjuguiden utarbetades sedan en engelsk version med mer fokus på just upphörandeprocessen. Denna intervjuguide användes under intervjuerna i USA.

4.4 Genomförande

Enligt Yin (2011:43) är det önskvärt att hitta en plats som är tillgängliga för alla deltagare. De svenska intervjuerna genomfördes därför på respondenternas arbetsplats och de fick själva välja tid och var någonstans som passade dem bäst för att utföra intervjuerna. På respondenternas begäran valde vi att sitta tillsammans under intervjutillfället, men de två intervjuerna genomfördes var för sig. Kvinnorna kände varandra väl och stundtals kompletterade de varandras intervjuer med detaljer och mer utvecklande berättelser om specifika händelser. Detta var inte vår avsikt från början men vi anser i efterhand att våra intervjuer blev berikade av denna strategi. En eventuell risk med tillvägagångssättet är exempelvis att den ena intervjupersonen tar över samtalen, men vi upplevde att de båda fick komma till tals. Intervjuerna spelades in via en inspelningsapp på mobilen och raderades sedan efter transkribering.

När de svenska intervjuerna var genomförda åkte en av oss till den amerikanska staden där studiens två amerikanska kvinnor befann sig. Intervjuerna genomfördes sedan i hemmet som kvinnorna bor i under den begränsade tid som de är inskrivna i kooperativets program. Tid bokades utifrån kooperativets förutsättningar och schema. Intervjuerna utfördes på ett mer klassiskt sätt genom att intervjuaren satt ner med en deltagare i taget. Intervjuerna spelades in via en inspelningsapp på mobilen precis som de svenska intervjuerna och raderades efter transkribering.

4.5 Validitet och Reliabilitet

Validiteten och reliabiliteten inom kvalitativ forskning är viktig för att kunna få en bild av kvaliteten i en undersökning. Det är av stor vikt att studien har samlat in och tolkat den insamlade datan på ett korrekt sätt så att slutsatserna återspeglar den verklighet som har studerats (Yin, 2011:84). För att säkerställa att vår studie håller en god kvalitet och hög validitet har vi under hela arbetsprocessen haft studiens syfte och frågeställningar i åtanke och arbetat utifrån dessa.

Det som vi fått berättat för oss av de fyra kvinnorna i studien är livshistorier fyllda av starka händelser och reflektioner över dessa. Det är vår uppfattning att dessa fyra kvinnor gärna berättar om sina erfarenheter eftersom de känner att kooperativen bidragit med en stor del stöd och trygghet som fler kvinnor i liknande situationer har behov av och borde erbjudas. Eftersom kvinnorna i studien verkar ta ämnet på stort allvar tror vi att intervjuerna ger en forskningsmetod som bör innebära en god validitet. Vi ser svårigheter i att generalisera vår studie och att undersökningen skulle kunna upprepas, vilket påverkar studiens reliabilitet (Yin, 2011:83). Vår avsikt är dock inte att generalisera kvinnornas berättelser om deras upphörandeprocesser och upplevelse av stigmatisering. Vi vill istället ställa vårt resultat i relation till teori och tidigare forskning.

4.6 Analysmetod och Kodning

Inledningsvis samlades materialet in via intervjuer som sedan transkriberades. Efter detta kodade vi transkriberingarna utifrån en tematisk analys, och genom en noggrann genomgång av texterna fick vi fram olika teman och subteman som sedan användes som grund för analysen (Bryman, 2011:530). För att finna relevanta teman utgick vi från de teoretiska perspektiv som studien bygger på, till exempel nyckelord som stigma, normer, upphörandeprocesser, moderskap samt de fyra faserna i Giordano, Cernkovich och Rudolphs (2002) teori om kognitiv förändring.

4.7 Etiska ställningstaganden

I samhället finns krav på hur forskning bedrivs och att den håller hög kvalitet, vilket kallas för forskningskravet. Medlemmarna i samhället har samtidigt ett berättigat krav, individskyddskravet, som skyddar mot exempelvis kränkningar och insyn i sina livsförhållanden (Vetenskapsrådet, 2002:5). Individskyddskravet är utgångspunkten för forskningsetiska överväganden och de delas in i fyra allmänna huvudkrav på forskningen (ibid). Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. En av de viktigaste förutsättningarna för vår studie var att garantera anonymitet åt deltagarna, så att de inte kan identifieras under studiens gång eller efter. Det är också av denna anledning som vi har valt att inte namnge kooperativen och städerna som intervjuerna genomfördes i. På grund av att vissa av studiens frågor riskerade att vara känsliga var det också viktigt för oss att informera deltagarna om att deras medverkan var frivillig och helt på deras villkor. Utifrån vetenskapsrådets etiska principer formulerade vi ett informationsbrev som bifogades i mailkontakten med respondenterna innan intervjuerna. I informationsbrevet förklarades även syftet med studien och villkoren för deltagarnas medverkan (bifogas som bilaga).

4.8 Intervjupersonerna

Följande är en kort redogörelse av intervjupersonerna som medverkat i studien. Vi har valt att göra en studie med enbart kvinnliga deltagare och har intervjuat sammanlagt fyra personer, två från Sverige och två från USA. De fyra medverkande kvinnorna var mellan 34-46 år gamla och hade alla en bakgrund bestående av olika typer av kriminalitet och missbruk sedan ung ålder. De svenska kvinnorna uppgav att de tagit avstånd från kriminaliteten sedan en lång tid tillbaka, cirka 15 år, medan de amerikanska kvinnorna upphört från att begå kriminella handlingar cirka 6 mån-2 år innan studien gjordes. Samtliga kvinnor hade en koppling till det svenska respektive det amerikanska kooperativet som vi besökte och hade fått stöd och hjälp genom dessa, men eftersom vi intervjuade kvinnorna om deras liv och upphörandeprocesser snarare än kooperativen i fråga så upplevdes inte kopplingen ha större påverkan på studien. Gemensamma nämnare för

intervjupersonerna var att deras liv präglats av destruktiva inslag så som drogbruk, kriminalitet och fysisk- och/eller psykisk misshandel, att de upplevde någon form av stigma kring detta samt en känsla av att vilja “ta revansch” i livet genom att avstå från den tidigare kriminaliteten.

Intervjupersonerna har anonymiserats i studien och benämns istället som Lena och Camilla från Sverige, och Anna och Maria från USA:

Svenska Lena, 46 år, växte upp i ett socioekonomiskt utsatt område med en pappa som var alkoholist. Som vuxen spenderade hon sedan själv många år i utanförskap kantat av hemlöshet, missbruk och kriminalitet. Som ung blev Lena gravid, men på grund av den stormiga tillvaron valde hennes mamma att ta hand om barnet. När Lena var 34 år blev hon gravid igen, trots att hon då var övertygad om att hon hade förstört sin kropp genom sitt missbruk. Denna gång valde hon att behålla barnet och att helt upphöra med missbruk och kriminalitet. Trots att Lena kände att upphörandet var nödvändigt så saknade hon den tidigare livsstilen och menar att hon fick en identitetskris eftersom hon inte visste hur hon skulle vara, vad som förväntades av henne och på grund av alla krav som plötsligt ställdes. Det gamla kriminella livet var allt hon kunde, och Lena fick lära sig allting på nytt. Lena spenderar nu en stor del av sin tid med sitt arbete på kvinnokooperativet och att hjälpa de boende där. Hon har nära kontakt med sin familj och Camilla, som hon varit vän med genom en stor del av livet, men i övrigt uppger hon att hon “håller sig till sina egna”.

Svenska Camilla, 40 år, har under hela sitt liv haft personer med en destruktiv relation till alkohol i sin närhet. Hennes pappa var alkoholist och hennes mamma var upptagen med två-tre jobb. När Camilla var 16 år gammal blev hon tillsammans med en före detta missbrukare. När de tillsammans flyttade till stan började Camilla bruka narkotika, bland annat för att döva sin ångest över ett missfall, och detta eskalerade till ett liv med skulder och utanförskap. När fängelsestraffen började komma på tal och Camillas mamma gav henne ett Fonusbrev där hon bad Camilla skriva hur hon ville ha det på sin begravning så kände Camilla att det hade gått för långt. Camilla tog tag i sin tillvaro, men trots att hon själv inte brukade narkotika regelbundet så levde hon som medberoende till sin man och sina vänner under många år. Camilla har nu nära

kontakt med Lena och sin familj och fick för några år sedan en dotter. De gamla vännerna har hon endast sporadisk kontakt med på Facebook.

Amerikanska Anna, 41 år, är nästan klar med sin tid på kvinnokooperativet och förbereder sig nu inför ett liv i den vanliga världen. Som ung var Anna duktig i skolan och fokuserade på skridskoåkning snarare än att gå ut och festa med sina vänner, och efter skoltiden fick hon jobb som engelsklärare. Anna började dricka först som 30-åring när hon reste genom jobbet. Hon berättar att alkoholen ständigt var närvarande och att drickandet medförde att hon förlorade passionen för jobbet. Sedan dess har Anna levt med missbruk, levt som hemlös och begått mindre brott. Anna har försökt att upphöra med missbruket två gånger men återföll den första gången efter att hon kom hem från sin rehabilitering. Nu har hon med hjälp av kvinnokooperativet kunnat upphöra helt, och jobbar för tillfället på en stor amerikansk kedja och planerar att påbörja sin master på universitetet. Anna har ingen kontakt med tidigare vänner och mycket lite kontakt med sin familj, som tagit avstånd från henne på grund av den tidigare livsstilen.

Amerikanska Maria, 34 år, har precis kommit till kvinnokooperativet från fängelset och gör sig fortfarande hemmastadd i den nya omgivningen och de nya rutinerna. Maria började bruka narkotika och begå brott redan som 15-åring och har sedan dess åkt in och ut från häktet. Maria har ingen kontakt med tidigare vänner men säger att hon har en bra familj som gett henne mycket stöttning. Detta är dock också en anledning till varför hon valt att söka sig till kvinnokooperativet, som ligger många mil bort från staden där hennes familj befinner sig. Hon menar att hon nu måste lära sig att ta ansvar, fokusera på sig själv och inte kunna förlita sig på att hennes familj ska hjälpa henne.

5. Resultat och analys

Nedan presenteras och analyseras resultatet utifrån Gålnanders forskning om upphörandeprocesser, Goffmans teori om stigma och Giordano, Cernkovich och Rudolphs (2002) teori om de fyra stegen mot upphörande och kognitiv förändring. Den sistnämnda utgör resultatdelens struktur, där de fyra kvinnornas upphörandeprocesser presenteras utifrån de kognitiva förändringsstegen.

5.1 Att motiveras till förändring

Intervjupersonerna i den här studien befinner sig i olika steg i deras upphörandeprocesser men samtliga menar att de är trötta på den kriminella livsstilen och beskriver en vilja och strävan efter att upphöra med kriminaliteten och att vända sitt liv i en positiv riktning. I enlighet med den första fasen i Giordano, Cernkovich och Rudolphs (2002) teori om kognitiv förändring som beskriver att individen måste vara öppen för en möjlig förändring (openness for change) för att en förändring ska kunna vara möjlig, kom de till en punkt i livet då de “fick nog” av sina dåvarande situationer. Amerikanska Maria, började bruka narkotika och begå brott redan som 15-åring och har sedan dess åkt in och ut från häktet. Vid tidpunkten för intervjun hade hon kommit direkt från fängelset till kvinnokooperativet. Maria beskriver sin situation på följande sätt: “I’m tired of... living in jail. And... spending all my, wasting my life... All my years... “. Amerikanska Anna, vars tid i kvinnokooperativet börjar gå mot sitt slut, beskriver känslan av att “få nog” på ett liknande sätt:

When I became homeless and I was sleeping outside... every day I would wake up doing the same thing: wake up early, start drinking, start drugging, start steal... Go back and sleep on the ground. The next day: wake up, drink, drugs, steal, go sleep on the ground... And I knew in the back of my head, I know better.

Giordano, Cernkovich och Rudolph (2002:1000) beskriver hur förändringar i den sociala miljön kan utgöra starten på vändpunkter i individers liv, vilket de kallar för "hooks for change". För svenska Lena, som innan upphörandet var narkoman och levde ett liv i utanförskap, kom brytpunkten när hon blev gravid:

Jag hade nog vart död idag om jag inte hade blivit gravid just där och då (...) när vi gjorde testet... å liksom... Vad gör man, antingen får jag ta bort barnet och fortsätta som jag gjort förr eller så får man ju lägga ner skiten. Och ta tag i sitt liv. Å jag valde det sistnämnda då. Jag la ner skiten. När jag väl hade kommit fram till det beslutet att det är det här jag vill - jag tror att det kom i rätt tid i mitt liv. Jag tror nog inte att man hade gått på denna jorden nåt mer. Det är nog ganska tungt.

Giordano, Cernkovich och Rudolph (2002:1001) betonar samspelet mellan första fasens öppenhet för förändring och "hooks for change". De menar att det både krävs att individen kommit till det första kognitiva steget (openness for change) och således har en vilja till att göra en drastisk livsstilsförändring, samt att den finner en "hook" för att kunna göra det (ibid). Amerikanska Anna ger ett exempel på detta när hon berättar att hon vid sitt första försök till upphörande återföll in i gamla negativa vanor eftersom hon inte var helt och fullt hängiven till förändringen, och att hon på grund av detta varit inlagd på rehabilitering två gånger:

I went to rehab twice. The first time I was supposed to receive a job, to go teach at Boston, and I said ok well before I go to Boston, let me go to rehab and get clean, get off the drugs, get off the alcohol, and I'm ready to go to Boston with a clear head. After my 28 days, I returned home and my house was exactly how I left it. The alcohol on the table, the drugs on the table, and then I had money. So instead of taking the money and leave, to go and get on my train to Boston, I took the money and I went and bought drugs. (...) The second time, that's when I was homeless, and I got tired. See at that point, I had nothing left, I lost everything. (...) I really don't think the first time in rehab I was really listening. I was just there, and I was just counting the days to get out. My second time, the information was given to me, and I took the information and I utilized the information. This time, I was kinda hesitant upon being released from rehab because I was like well, where do I go? Am I going back to the hood, to stand on the corner, with the same people, then I'll be back here. So... at rehab, they talked about a recovery home. This is the next step that you take after rehab, to follow your recovery and sobriety, and I wanted to.

Citaten på föregående sida beskriver hur två av kvinnorna i studien på olika sätt kom till en punkt i livet då de motiverades till att förändra sina liv. Det leder oss till upphörandeprocessens tredje steg: att genomföra upphörandet.

5.2 Att genomföra upphörandet

5.2.1 Upphörandet

Giordano, Cernkovich & Rudolph (2002:1000) menar att individens personliga inställning och huruvida personen känner hopp inför framtiden är betydande i de tidiga stadierna i en förändringsprocess. Miljön och betydande miljöombyten kan också hjälpa till i processen att genomföra betydande livsstilsförändringar, och det är sedan upp till individen själv att ta tag i de möjligheter som ges dem, att avbryta gamla vanor och att skapa ett nytt liv och ett nytt sätt att leva. I de tidiga stadierna i förändringsprocessen kommer den nya livsstilen att upplevas som långt borta och som en "svag" möjlighet, vilket är anledningen till att individens subjektiva inställning till förändringen är viktig (ibid). Dock ligger mest fokus på hur man *inte* vill att framtiden ska se ut, och hopp och drömmar blir med tiden allt mer konkreta. Detta tyder på att strävan utvecklas utifrån hopp och drömmar och formas med tiden (Gålnander, 2019). Samtliga kvinnor i studien har förlorat många betydelsefulla kontakter från sina förflutna, så som nära vänner och familj, men i många fall kände de också vid tiden för upphörandet att det var nödvändigt att själva bryta upp med tidigare vänskapskretsar för att genomföra det miljöombyte som krävdes för att kunna gå vidare till ett normalt liv utan kriminalitet och missbruk. Anna berättar följande: "I erased every number of anyone that I had to drink with, drug with, or hang around. And I was left with... no numbers."

Upphörare upplever ofta att de blir hindrade av strukturella faktorer, till exempel att hitta en bostad eller att få ett jobb, och Gålnander menar att dessa hinder kan vara förödande i en pågående upphörandeprocess (Gålnander, 2019:4). Om upphörare får grundläggande behov tillgodosedda kommer de att vara mer fria till att våga hoppas, planera och till och med gå till handling för att uppnå sina mål, vilket förhoppningsvis leder till att de kan inkluderas i samhället

(Gålnander, 2019:20). Gålnander menar att statens myndigheter som kriminalvård, socialtjänst och arbetsförmedling har stor betydelse för arbetet med upphörandeprocesser. Bostäder, utbildning och arbete faller inom områden som alla invånare kan förvänta sig att få hjälp med av statliga myndigheter (Gålnander, 2019:20). Svenska Lena och Camilla menar att hjälp måste ges redan inne på kriminalvården, i samverkan med socialtjänsten. De belyser vikten av ett skydds nät och att man ska veta vad som väntar när man väl kommer ut. Annars blir resultatet att man går tillbaka till det man känner till, sitt gamla liv, menar Camilla:

Det jag vill ska framkomma är hur stor hjälp man behöver när man faktiskt väljer att kliva av det. Att man inte bollas runt, som man oftast gör. Du tillhör där, nej du tillhör där, man måste få till någonting för att kunna hjälpa en människa framåt. Som är hållbart. För det är ett stort kliv att ta och det är lätt att känna att: "nä, jag orkar inte mer". Ibland blir man tvingad till att faktiskt leva det livet... Det är inte alla där ute som vill det. De är tvungna.

Anna beskriver hur hjälpen från det amerikanska kvinnokooperativet varit en viktig del i hennes upphörandeprocess från kriminalitet och missbruk:

I owe a lot to (kvinnokooperativet). I have a therapist, I have a case manager. I have a support system, but my support system are people that are not... doing drugs and alcohol. See that's what makes the process even easier. If you really want this, you have to surround yourself around the things that are similar to what you want. Your goals have to match, your actions have to match your goals, visa versa.

Maria beskriver därtill hur kvinnokooperativet erbjöd henne ett miljöombyte med nya förebilder och nya, positiva vanor:

Here is a lot of positivity. And another reason why I like it here is because you see the ladies who've been here longer, to see how far they've come, and how great they're doing, it motivates me. Also being around positive people, it helps me to be positive. (...) There's a lot of people to talk to that will tell me the right thing to do instead of... telling me to do drugs or... go and do stupid stuff.

5.2.2 Sociala aspekter

Kvinnorna som vi har intervjuat berättar alla om hur de förlorat vänner och kontakt med sina familjer på grund av sin tidigare livsstil. I linje med Goffmans teori om stigma känner de att de inte passar in i samhällets normer och att de därför blir utstötta och inte sedda som fullgoda människor (Goffman, 2001:10). Anna berättar:

I do have brothers and sisters that I keep in contact with, but... because I was ashamed and disappointed in myself, for taking this... journey, down this mysterious addiction road (...) They saw me as: "my sister's a teacher, she's an artist, she is so smart...". Now that some of them know... they don't look at me in that same light. (...) I just give them a light note to say I'm ok and tell them I love them.

Intervjudeltagarna uppger att de har valt att prioritera starka sociala band med endast ett fåtal personer, varav de flesta har liknande livserfarenheter i bagaget. Goffman menar att individer som sannolikt får underkasta sig samma försakelser på grund av att de delar samma stigma kan ställa sig sympatiska mot varandra, och inom gruppen ge moraliskt och vänskapligt stöd (Goffman, 2001:28, 124). Inom gruppen kan de använda stigmat som grund för att bygga upp sina liv (Goffman, 2001:29). Goffman menar att stigmaproblemet blir aktuellt först när det blir tydligt att de som tillhör en viss kategori inte uppför sig på det sätt som normen förutsätter (Goffman, 2001:14). Närvaron av normala personer kan öka känslan av att bli bedömd på ett negativt sätt, och den stigmatiserade individen kan känna sig osäker på hur de normala kommer att bemöta och uppfatta henne (Goffman, 2001:14, 27). Både Camilla och Lena beskriver hur de upplever att det finns en skillnad mellan de själva och normala kvinnor. Lena berättar:

Två gånger var jag på nån grupp på BVC. Så här mödrarbarngrupp men jag ba, titta... Nej detta är inte mitt forum liksom. Det här är normala människor. Jag är inte normal, jag tyckte att det syntes i pannan.

I linje med Goffmans teori om stigma kan händelsen i citatet ovan ses som en situation där den stigmatiserade Lena upplever att hon inte passar in bland de normala mammorna i föräldragruppen. Hon tog för givet att de andra mammorna inte skulle tycka att hon passade in, likväl som att hon själv uppfattade sig som onormal och att hon inte hade något där att göra.

Camilla berättar om en liknande upplevelse av BVC, med betoning på att hon själv anser att hon är normal men att hon inte är normal i andras ögon:

Nej nej nej. Gud nåde. Så normal har jag aldrig vart heller. Nej. Hur det än är har jag med mig mitt bagage om man säger så. Eller normal... Jag är normal för jag e jag, men jag är inte normal i de normalas ögon så att säga. Nej... Å det vet jag med mig.

Ytterligare ett exempel på hur upplevd stigma kan påverka individen och hennes möjligheter i samhället är Lenas berättelse om när hon sökte jobb för första gången:

Man skriver in sig på Arbetsförmedlingen. Å kände mig lite malplacerad, tänkte: "vad gör jag här?", liksom: "vad gör man här, hur gör man?" (...) "Får jag se ditt CV?". Jag ba: "CV, vad e det förnåt, va?" "Ja vad har du gjort innan?" "Vill du verkligen veta det? Jag tror inte... Nej, då får jag inget jobb!"

De "hooks" som individen griper tag i under det andra steget i teorin om kognitiv förändring kan medföra att individen så småningom börjar visualisera ett mer tilltalande "nytt jag". Den tredje fasen bygger sedan vidare på identitetsförändringen som sker. Här börjar även tankar och reflektioner uppkomma om att personen inte kan fortsätta bete sig som hon brukar (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002:1001). När Anna hade lyckats ta sig ur sitt drogberoende och påbörjat sin upphörandeprocess noterade hon en skillnad i sin identitet gentemot de vänner hon tidigare identifierat sig med:

At first... maybe within the first month, I went back to my old friends so they could see that I was clean. I thought I had something to prove, to show them. They were happy, but then they... kinda really didn't talk to me that long. Because they were still standing on the corner drinking... and I wasn't.

Annas insikt om att hennes identitet förändrats kan ses som en del i hennes utveckling mot fjärde steget i teorin om kognitiv förändring, som presenteras i nästa stycke.

5.3 Reflektion, återintegration till samhället och ny identitet

5.3.1 Livet som stigmatiserad

I den fjärde fasen i teorin om kognitiv förändring ser individen inte längre sitt tidigare beteende som något positivt, och kopplar inte heller ihop de kriminella handlingarna med något nödvändigt eller spännande (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002:1002; Giordano, 2016:16). De tre kvinnorna i studien som kommit längst i sin upphörandeprocess har nu byggt upp ett nytt liv, fritt från kriminalitet och missbruk. Camilla berättar att hon är normal nu, att hon jobbar och sköter sig. Hon betonar att det är en lång väg kvar innan hon kan leva helt normalt. Hon går till exempel in i det normala livet med stora skulder och har precis påbörjat sin skuldsanering:

Jag är normal, jag jobbar och jag sköter mig liksom. Jag har mitt körkort men jag kan inte välja vilken lägenhet jag vill. Jag kan liksom inte... Så jag är inte riktigt framme ännu. Det tar sin tid men jag är nöjd med den jag är idag. Känner mig stark som den jag är.

Trots att de svenska kvinnorna idag har lyckats anpassa sig efter samhällets normer och lever ordnade liv med heltidsjobb och avståndstagande från droger och kriminalitet känner de fortfarande att de inte riktigt passar in i normala sociala sammanhang. De menar att det är en av anledningarna till att de nu arbetar på det svenska kvinnokooperativet som vi har besökt. Endast en av kvinnorna i studien, amerikanska Anna, har ett arbete ute i det normala samhället. Både Lena och Camilla beskriver att de upplever att de har svårt att hitta samtalsämnen när de pratar med normala och att de har en viss jargong som särskiljer dem från andra. Lena menar att de normala inte skulle förstå dem. Kvinnornas upplevelse kan kopplas till Goffman (2001:21) som menar att den stigmatiserade individen kan känna sig osäker på hur normala kommer att bemöta denne och att det kan uppstå en känsla av att allt som den stigmatiserade individen gör bedöms som tecken på att denne är konstig.

Anna menar att faktumet att den digitala utvecklingen i samhället går snabbt utgör ett ytterligare hinder för kvinnornas återintegrering eftersom tekniken inte går att ta del av under tiden som man sitter inspärrad och avskärmad från omvärlden:

I don't know what it feels like to be locked up for years. Or for... days or weeks. But I can imagine it can be very difficult, because our society is changing. Technology, everything changes. You can give things a year... things will change and turn over. So to be gone for years... You can't just... reacclimate them back into society.

För att kunna lära sig att tillämpa den nya tekniken när man väl släpps ut blir man tvungen att medge för andra att man missat sådan väsentlig kunskap, vilket innebär att individen tillskrivs ett av de stigmat som Goffman räknar upp, nämligen att denne har ”fläckar” på den personliga karaktären på grund av sitt förflutna och därför avviker på ett icke önskvärt sätt från de normalas förväntningar (Goffman, 2001:12).

Av de fyra kvinnorna som vi har intervjuat har tre av dem spenderat större delen av sina liv i utanförskap som präglats av kriminalitet och missbruk, vilket har lett till att de aldrig har känt sig normala. Gålnanders forskning om återintegrering till ett liv utan kriminalitet visar att det är svårt att återintegrera individer som inte har upplevt ett normalt liv någon gång tidigare i livet, eftersom de aldrig var integrerade från första början. Gålnander problematiserar Goffmans slutsats och menar att en återintegration till det normala samhället är svår eftersom många upphörare tar kontakt med det normala samhället för första gången när de har bestämt sig för att lämna det kriminella livet (Gålnander, 2019:19). Amerikanska Anna är universitetsutbildad och arbetade som lärare innan hennes missbruk startade. Därför är hon den enda kvinnan i studien som gått från ett normalt liv till ett liv där hon missbrukade droger och begick mindre brott. På grund av hennes bakgrund kan hon tänkas ha det lättare att återintegreras om man ska utgå ifrån Gålnanders forskning, eftersom hon en gång i tiden var en del av det normala samhället. Lena, som aldrig levt enligt det normala samhällets normer, beskriver hur hon har fått lära sig grundläggande beteenden och att ta ansvar för sina handlingar. Hon visar också att hon kommit till fjärde steget i upphörandeprocessen eftersom hon inte längre ser sitt tidigare beteende som något positivt eller önskvärt (Giordano, Cernkovich & Rudolph, 2002:1002):

Jag har aldrig bett om ursäkt innan. Inte för något, men... det har jag fått lära mig under de här friska åren att det är så man gör. Lika mycket som har jag fått lära mig att äta linser och bönor för det är det man gör (skratt), istället för filmjolk och vaniljmunkar och godis. Man får lära sig att det som är normalt för en vanlig Svensson är inte normalt för mig.

Alla fyra kvinnorna som vi har talat med har understrukit betydelsen av stödet från kvinnokooperativen och hur tacksamma de är över att ha fått hjälp av dessa. Maria menar att behovet av fler, liknande kooperativ är stort:

I feel like more places like this would help, 'cause there are so many women in prison, and this house is small compared to the amount of people that should get a chance to come here. Because it is a really good place and I really am blessed and thankful to be here, because, maybe had I come to a place like this a long time ago, then I wouldn't have wasted all that time that I did in and out of jail.

Anna är inne på ett liknande spår när hon talar om att personer som gått igenom liknande upphörandeprocesser behöver en mjuk "kudde" att landa på innan de släpps ut i den vanliga världen:

People need a place to go between being released, before they get back into society. This is that cushion, in between. The: let me give you a step ahead that will help you use the resources that'll help you to adjust.

5.3.2 Föräldraskap

Det blir tydligt när vi genomför intervjuerna med de svenska kvinnorna att barnen spelar en viktig roll för dem och deras upphörandeprocess. Lena beskriver hur barnen ger henne ett syfte och en möjlighet att fokusera på något annat än sig själv:

Det är barnen. Alla barnen. Inte bara mina biologiska utan alla mina barn, bonusbarnen, bonusbarnbarnen, mina gudbarn... Alltså det är ju barnen, och se till att de håller sig på rätt väg.

Gålnander tar upp att föräldraskap kan vara en viktig faktor som underlättar kvinnors upphörandeprocess (Gålnander, 2019:2). Enligt Lena verkar denna hook främst motivera kvinnor: "De (papporna) fortsätter ju som de alltid har gjort. De förlitar sig alltid på kvinnan." Amerikanska Anna beskriver det på ett liknande sätt:

When a woman has a criminal past and she has children, and she's trying to re entry into society, people automatically will think of her as a bad mom. (...) Sometimes men just pick up and leave women when they have kids, depending on the situation, and then they go back to society, pick up, and go back into doing. And nobody thinks about it. While when a woman does it... it's all like... "oh my god!"

Kvinnorna som vi har intervjuat upplever sig få en djupare stämpling än män på grund av deras förflutna, vilket kan förklaras med att de är dubbelt avvikande: de avviker både eftersom de begått brott och eftersom de trotsar de rådande könsnormerna, där kvinnan ska vara moraliskt exemplarisk och respektabel (Österman & Masson, 2018; Skeggs, 1997). Anna beskriver det såhär: "Women are not supposed to be drug addicts. Or alcoholics. But men can do it, you know. Women are supposed to be care givers. You know. Nourishers.". Lena berättar vidare: "Vi vet att vi är bra. Vi gör mer än vad normala gör, just för att det har sett ut som det har gjort. Men på grund av papporna till barnen hamnar vi hela tiden i kläm oavsett hur bra vi gör."

6. Sammanfattande diskussion

6.1 Diskussion

Det som kan tyckas vara uppenbart men som ändå slog oss efter att studien genomförts var att de fyra intervjupersonerna inte var sina stigmatiserade stämplingar; de var inte “kriminella”, “missbrukare” eller produkten av någon annan negativt klingande stämpling. Vi uppfattade att de snarare var vanliga kvinnor som av olika anledningar hamnat fel i livet vilket ledde till en negativ spiral kantat av missbruk, kriminalitet och ett liv i utanförskap. Genom avvikandet följde också en upplevelse av stigma som har påverkat kvinnorna och deras förutsättningar för att kunna bygga upp sina liv på nytt.

Ingen av kvinnorna i studien har en större social umgängeskrets utan uppger att de håller sig till inga eller få nära kontakter: “sina egna”. Den tidigare livsstilen som var fylld av missbruk och kriminalitet har för några av dem medfört att deras familjer distanserat sig från dem, och när kvinnorna sedan gått igenom en upphörandeprocess har de själva upplevt att det har varit nödvändigt att distansera sig från tidigare vänner som haft en negativ påverkan på dem och deras livsval. Dessa avbrutna vänskapsband är enligt Giordano, Cernkovich och Rudolph (2002:1000) betydande för att kunna genomgå ett lyckat upphörande: förändringar i den sociala närmiljön kan leda till en vändpunkt i livet.

Efter att ha genomfört intervjuerna med både de svenska och de amerikanska kvinnorna tolkar vi deras berättelser som att deras syn på stigmatiseringen och de begränsningar som den kan innebära till viss del skiljer sig åt. De svenska kvinnorna uppger att de håller sig för sig själva och att de aldrig kommer att kunna bli en del av det normala samhället. Även om de amerikanska kvinnorna till viss del beskriver liknande känslor och tankar så föreställer de sig ändå en framtid där de skaffat sig ett vanligt jobb och ett normalt liv. Denna observation anser vi vara av betydelse eftersom Gålnander (2019:20) menar att just framtidstro och hopp är en mycket viktig

aspekt av upphörandeprocessen. Detta för att kvinnorna ska få den hållbara “hook” som Giordano, Cernkovich och Rudolph (2002) menar förebygger eventuella återfall. Den ekonomiska ojämlikheten i USA är bland den högsta av alla rika länder i världen och klassklyftorna fortsätter att växa (World inequality report, 2018:78). Landet har därför troligtvis fler individer som hamnat utanför det normala samhället än vad Sverige har. Genom att återknyta till Goffmans (2001) tanke om att det är den sociala miljön som påverkar individens syn på vad som är normalt eller inte, funderar vi på om kvinnornas syn på stigmatiseringen och dess begränsningar är färgade av deras sociala miljö och de människor som finns runt om dem. Detta resonemang skulle kunna erbjuda ett perspektiv till varför svenska Lena och Camilla beskriver stigmatiseringen som så pass avgörande och definitiv; kanske upplever studiens svenska kvinnor att de aldrig helt och hållet kan bli en del av det normala samhället eftersom det i deras sociala miljö inte är lika vanligt förekommande med personer som delar kvinnornas stigman?

Resultatet visade att det inte alltid krävs en stor, dramatisk händelse i livet för att motivera individer till att vilja upphöra med kriminalitet. Tre av de fyra kvinnorna som vi har intervjuat har beskrivit att anledningen till att de motiverades till upphörandet var att de till slut fick nog av sin dåvarande, destruktiva situation, och att de därav blev öppna för förändring enligt det första steget i den kognitiva förändringsprocessen. Viljan till förändring fanns alltså där, men kvinnorna var beroende av extern hjälp, en “hook for change”, för att kunna fullfölja upphörandet.

Studien visade också att när kvinnorna väl lämnat kriminaliteten var det mycket viktigt att de inte bara kände hopp inför framtiden utan även att de kände att de hade ett nytt syfte med livet och något betydelsefullt att leva för och ta ansvar för. Detta för att kunna gå vidare mot något nytt och för att upphörandeprocessen ska kunna lyckas helt. I vår studie kan exempel på sådana syften ses som föräldraskap och ett meningsfullt arbete. Lena berättar till exempel om hur hennes jobb med kvinnokooperativet tar upp en stor del av hennes tid, både dag och natt:

Ja det är mycket jobb på fritiden också, man tar med sig detta hem. Det här är inget 8-16 jobb, inte när du jobbar med människor. Telefonen är alltid på, man kan ju behöva stöd.

För kvinnorna i studien har det varit mycket viktigt att belysa hur mycket kvinnokoopertiven har hjälpt dem att bygga upp sina liv genom att exempelvis erbjuda arbete, positiva förebilder och hopp och stöd inför framtiden. Trots att stigmat påverkat dem negativt genom livet så finner de gemenskap och samhörighet inom den stigmatiserade gruppen som delar liknande livserfarenheter. Vi ser en koppling mellan Gålnanders studie och kvinnorna i vår studie: det blir tydligt att samhällets olika instanser bör samarbeta för att underlätta upphörandeprocessen. Om människor erbjuds rätt stöttning från samhället och får sina basbehov tillfredsställda kan man anta att återfall i missbruk och brott minskar eftersom individerna hittar en plats som de trivs på i det normala samhället. De personer som vi har haft kontakt med genom denna studien, inte bara intervjudeltagarna utan även personer som jobbar nära inpå kvinnokoopertiven, förmedlar att de har stor insyn i vad som kan och bör göras för att hjälpa kvinnor som genomgår upphörandeprocesser att skapa sig ett liv fritt från kriminalitet och missbruk, och ge dem hopp om framtiden och motivation för att ta sig dit. Vi anser att det vore klokt att ta vara på den kunskap som faktiskt finns.

Likt Gålnander har vi fått uppfattningen att vissa individer inte kan återintegreras eftersom de aldrig har levt ett liv som överensstämmer med vad som anses vara normalt i samhället. Istället för att försöka återintegrera dessa individer till något de inte känner till, borde fokus riktas på att ge dem rätt verktyg för att lära sig hur samhället fungerar och hur de på deras villkor kan anpassa sitt nya, icke-kriminella liv efter detta, så att de får en ärlig chans att genomgå en lyckad upphörandeprocess. Anna nämner exempelvis hur kvinnokoopertivet har lärt henne att hantera sin ekonomi, något som hon inte kunde tidigare:

I am saving money which I'm happy for because, even when I was on my own, I never saved money. I just needed to pay my crib, pay my phone, and blew the rest. Now I see the importance of... when you work hard, you really don't wanna just waste your money (...)
When you leave (kvinnokoopertivet) you have to be able to be ready to pay bills, and be responsible. See now I'm ready to be responsible with my finances.

6.2 Vidare forskning

Vi har genomfört en mindre studie om fyra kvinnors upphörandeprocesser från kriminalitet och deras upplevelser av stigmatisering. Utifrån våra förutsättningar så var vi tvungna att avgränsa urvalet och det hade varit intressant att i vidare forskning utveckla studien med ett större antal kvinnor. Under arbetets gång har det även framkommit andra aspekter som hade varit intressanta att undersöka. Om man exempelvis bara intervjuar kvinnor som spenderat en del av sitt vuxna liv i det normala samhället skulle man kunna fokusera mer på återintegrationen till samhället, medan man om man intervjuar kvinnor som aldrig har känt sig som en del av det normala samhället eventuellt bör fokusera mer på skapandet av en ny livssituation som kan samexistera med det vanliga samhället. Det hade också varit intressant att endast intervjua kvinnor som inte fått hjälp av privata aktörer, men här ser vi en problematik med att hitta informanter på grund av det naturliga mörkertal som urvalet innebär.

Utifrån resultatet i vår studie anser vi att det skulle vara intressant att göra en jämförande studie mellan kvinnor och män för att undersöka om det finns likheter och skillnader i deras "hooks". I likhet med Gålnanders tidigare forskning har vår studie visat att barnfrågan har en viss betydelse för kvinnornas upphörandeprocesser. Vi anser att teorier som är baserade på män och deras beteendemönster riskerar att missa viktiga faktorer i kvinnors beteenden som kan vara av stor vikt i deras upphörandeprocesser från kriminalitet. Det resultat som kan framkomma i en jämförande studie skulle kunna bidra med ökad förståelse om eventuella skillnader i vad som motiverar kvinnor och män till att genomgå en upphörandeprocess från kriminalitet och missbruk. Vi anser att sådan förståelse bör utgöra grunden för program och rehabilitering som syftar till att uppmuntra till positiv förändring och minska återfall i brott, eftersom man med rätt kunskap kan tillhandahålla de verktyg som hjälper kvinnor och män att bli en del av det normala samhället utifrån deras egna behov och förutsättningar.

7. Litteraturlista

- Brottsförebyggande rådet (2019). *Lagföring kriminalvård och återfall i brott*. Hämtad 2019-11-07 från: <https://bra.se/om-bra/nytt-fran-bra/arkiv/press/2019-05-29-lagforing-kriminalvard-och-aterfall-i-brott.html>
- Bryman, Alan. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2:a upplagan. Stockholm: Liber
- Giordano, Peggy C. (2016). "Mechanisms underlying the desistance process: reflections on 'A theory of cognitive transformation'". I: Shapland, J., Farrall, S. & Bottoms, A. (red). *Global perspectives on desistance - reviewing what we know and looking to the future*. s. 11-27. Abdington, Oxon: Routledge
- Giordano, Peggy C., Cernkovich, Stephen A. & Rudolph, Jennifer L. (2002). *Gender, Crime, and Desistance: Toward a Theory of Cognitive Transformation*. AJS Volume 107 Number 4. s.990–1064. Bowling Green State University.
- Goffman, Erving. (2001). *Stigma. Den avvikandes roll och identitet*. Lund: Studentlitteratur AB
- Gålnander, Robin. (2019). Desistance from crime - to what? Exploring future aspirations and their implications for processes of desistance. I *Feminist Criminology 1-23*. Arizona State University
- Sampson, Robert J. & Laub, John. H. (1997). "A Life- Course Theory of Cumulative Disadvantage and the Stability of Delinquency". I *Advances in Criminological theory*. Vol. 7 ed. Thornberry, T. S. 1-29. Hämtad 2019-12-12 från: https://www.researchgate.net/publication/336848341_Evaluating_the_shared_and_unique_predictors_of_legal_cynicism_and_police_legitimacy_from_adolescence_into_early_adulthood
- Skeggs, Beverly. (1997). *Att bli respektabel*. Göteborg: Didalos
- St. Leonard's (2019). *Sl ministries*. Hämtad 2019-12-23 från: <https://slministries.org/gh/>
- Vägen ut! (2019). *En historia om egenmakt*. Hämtad 2019-11-07 från: <http://vagenut.coop/wp-content/uploads/2019/03/En-Historia-om-egenmakt.-text.pdf>
- Western, Bruce & Pettit, Becky. (2010). Incarceration & social inequality. *Daedalus. Journal of the American Academy of Arts & Sciences*. Vol. 139, No. 3. 8-19. ISSN: 0011-5266 <https://www.amacad.org/publication/incarceration-social-inequality>
- World inequality report (2018) *world inequality report*. Hämtad 2020-01-15 från:

<https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-full-report-english.pdf>

Yin, Robert K. (2011). *Kvalitativ forskning från start till mål*. Lund: Studentlitteratur AB

Östeman, Linnéa. & Masson, Isla. (2018) Restorative justice with female offenders: The neglected role of gender in restorative conferencing. *Feminist Criminology*, 13 3-17. Hämtad 2019-12-12 från:

<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1557085117738326>

Bilagor

Informationsbrev

Hej!

Vi vill tacka för att du vill ställa upp på intervju! Våra namn är Sofia och Therese och vi är sociologistudenter på Göteborgs Universitet. Vi skriver en kandidatuppsats om upphörande från kriminalitet, och syftet med studien är att få en inblick i fyra kvinnors upphörandeprocesser, hur de hanterar den nya tillvaron och eventuell stigmatisering som kvinnorna kan uppleva. Studien har en kvalitativ inriktning där intervjufrågorna är utformade efter våra frågeställningar:

- Vad motiverade de fyra kvinnorna till att upphöra med kriminalitet och hur gick de tillväga?
- Vad har underlättat eller försvårat kvinnornas återintegrering in i samhället?
- Upplever kvinnorna att de är stigmatiserade till följd av deras avvikande och i så fall på vilket sätt?

Ditt namn förblir anonymt och vi kommer att ta bort de utsagor som skulle kunna identifiera vem du är. På så sätt blir du anonym i studien. Intervjun är helt frivillig och du väljer själv vad du vill berätta och du kan avbryta intervjun när du vill.

Vi kommer med ditt samtycke att spela in intervjun digitalt, för att sedan skriva ut materialet. När det är färdigt kommer vi att radera inspelningarna. Resultatet kommer endast att användas i forskningssyfte och publiceras i form av en kandidatuppsats. Vi avser att skapa en trygg miljö under intervjun och försäkrar dig om att eventuellt känslig information inte kommer att spridas vidare. Om du vill kan vi skicka den färdiga uppsatsen till dig så att du får möjlighet att läsa den.

Vänliga hälsningar,

Sofia Hirvi och Therese Liljekvist

Kontakt: -

Ansvarig handledare för uppsatsen: Stefan Schedin

Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Göteborgs Universitet

Box 720, 405 30 Göteborg

Information letter

Hello,

We would like to thank you for participating in our study! Our names are Sofia and Therese and we are Sociology students at the University of Gothenburg. We are writing our bachelor's thesis on desisting from criminality, and the purpose of this study is to get an insight in four women's desistance processes, how they handle the new existence and possible stigma that the women may experience. The study has a qualitative orientation and the questions asked in the interview are designed from the questions below:

- What motivated the four women to desist from criminality and how did they proceed to do so?
- What has made the women's reintegration into society easier or more difficult?
- Do the women feel that they are stigmatized as a result of their deviance and if so, in what way?

Your name stays anonymous and we will erase any information that could lead to identifying who you are. In this way you stay anonymous throughout the study and after. The interview is completely voluntary - you choose what you want to tell us and you are free to end the interview at any time.

With your consent we will record the interview digitally and transcribe the material. When this is done we will erase the recordings. The result will be used for research purposes only and will be published in the form of a bachelor's thesis. We intend to create a safe environment during the interview and assure you that any sensitive material will not be passed forward. If you wish, we can send the completed essay to you.

Best regards,
Sofia Hirvi and Therese Liljekvist

Contact:-
Responsible supervisor of this essay: Stefan Schedin
The Institution of Sociology and work science
The University of Gothenburg
Box 720, 405 30 Göteborg, Sweden

Intervjuguide

- Bakgrundsinformation - ålder osv
- Kan du berätta lite om dig själv?

Att lämna kriminaliteten

- Hur gammal var du/i vilken fas i livet började du distansera dig från din kriminella livsstil?
- Upplever du att det fanns vändpunkt/er som påverkade din process att lämna kriminaliteten?
- Barn: När blev du mamma för första gången och fick det dig att omvärdera dina prioriteringar i livet/tänka på ett annat sätt? Eller motsatsen: att välja att inte skaffa barn?

Identitet

- Har ditt förflutna påverkat hur du ser på dig själv nu? Upplever du/på vilka sätt upplever du att du har förändrats?
- Känner du att du fortfarande (på vissa sätt) är samma person som när du var yngre eller innan kriminaliteten?
- Finns det någonting (identitetsmässigt) som du saknar från din tidigare livsstil? Hur påverkar avsaknaden av detta (om det är något) dig nu?

Stigma

- Är du öppen om/känner du att du kan vara öppen om ditt kriminella förflutna med människor du möter?
- Har du någon gång känt att du blivit dömd eller behandlad annorlunda på grund av "avslöjandet"? Fördomar, diskriminering?
- En del kvinnor känner att det är svårare att vara tidigare kriminell som kvinna än som man, på grund av aspekter som skam och att avvika från den traditionella kvinnliga rollen i samhället. Håller du med om detta och varför/varför inte? Något som är extra svårt eller som sticker ut?
- Något i samhället som kan ändras för att göra "återgången till livet" lättare för kvinnor?

Livet nu

- Hur ser ditt liv och dina sociala kontakter ut idag (jobb, fritid, vänner, familj osv) och jämfört med förr? Har du kvar gamla kontakter eller kände du att/var det nödvändigt att hitta nya?
- Föredrar du att umgås med människor med liknande erfarenheter? Specifika situationer/platser som är jobbiga? Hur hanterar du detta?
- Vad i livet är viktigt för dig nu? Vad är de största skillnaderna jämfört med då - drömmar och mål?
- Finns det något som du vill tillägga som vi inte har pratat om?

Interview guide

- Background info - age etc.
- Can you tell us a little about yourself?

Leaving criminality

- How old were you/in what phase of your life did you start to distance yourself from a criminal way of life?
- Do you feel that there were turning point (s) that affected your decision of leaving criminality?
- Children: When did you become a mom for the first time and did this make you re evaluate your priorities in life/think in a different way? Or the opposite, choosing not to have children?

Identity

- Has your past affected the way you see yourself now? Do you/in what ways do you feel that you have changed?
- Do you feel that you are still (in some ways) the same person as when you were younger or before criminality?
- Is there anything (in terms of identity) that you miss about your previous life style? How does the lack of this (if there is any) affect you now?

Stigma

- Are you open about/do you feel that you can be open about your criminal past with the people you meet?
- Have you ever felt that you were being judged or treated differently after the “revealing”? Prejudice, discrimination?
- Some women feel that being an ex-offender as a woman is more difficult than for men, because of aspects like shame and deviating from the traditional female role in society. Do you agree with this and why/why not? Something that is extra difficult or that stands out?
- Something in society that could be changed to make the “re entry” easier for women?

Life now

- What are your life and social connections like today (work, leisure, friends, family etc) and compared to the past? Have you kept old contacts or did you feel that/was it necessary to find new ones?
- Do you prefer to be around people with similar experiences? Specific situations/places that are difficult for you? How do you deal with this?
- What in life is important to you now? What are the biggest differences compared to before - dreams and goals?

- Is there anything you'd like to add that we haven't talked about?